

7. Küter B. Mehr Raum als sonst. Zum gelebten Raum im Werk Franz Kafkas. – Frankfurt am Main : Peter Lang, 1989. – 237 s.

Анотація. У статті аналізуються особливості міфотворення в прозі Ф. Кафки. Стверджується, що на відміну від найпоширенішого варіанту модерністської поетики міфологізації, в основу якого була покладена ідея відродження і трансформації сюжетів та образів прадавнього міфу в плані їхнього кореспондування із сучасністю, Кафка прагне створення власного міфу про людське існування. Ознаки традиційної міфологічної моделі простежуються у Кафковій поетиці повторюваності; у цілісності і взаємоперехідності фантазійних (умовно-символічних) і життєподібних елементів картини світу; в різноманітних об'єктно-суб'єктних, просторово-часових, ментально-почуттєвих уподібненнях. При цьому в творах Кафки має місце руйнація домінуючого пафосу первісного міфу, призначення якого полягало у подоланні відчуження людини і світу, творенні Космосу життя з Хаосу світу.

Ключові слова: модернізм, картина світу, міф, міфотворення, поетика міфологізації.

Summary. The article studies the peculiarities of the myth-creation in F. Kafka's works. Kafka's myth-creation is different from common modernistic principles of mythologizing poetics and based on spontaneous mythicizing; that is constructing a specific symbolic universal model by myth-like fiction. Kafka does not use traditional mythological plots and images (unlike, for example, J. Joyce). But Kafka, being instinctive mythologist, correspondences with the main modernistic ideas of World and Man. These ideas, in no way adequate to ancient myths, of personalities being levelled off and situations eternally repeated and individual's social isolation in the 20th century community are expressed in Kafka's works very clear. There are no mythological parallels, endless réitérations and cyclic death-resurrection myths, Kafka focusses on inability of the hero to change the situation, escape the Process or reach the Castle. Levelling is expressed through clothes and not mythological masks. Contrary to Joyce, Kafka's plot looks like anti-myth; Hunter Grafch dies but is not able to reach the Kingdom of the Dead, the hero of «The Castle» never passes initiation, the hero of «Metamorphosis» unlike totemic myth heroes is hopelessly dissociated from his kin, etc. Aliénation phantasies are translated by Kafka as an absurd disruption of communications (information, understanding) between the object and the subject on a metaphysical level (which psychologically takes the form of hero's guilt and socially of his underserved persecutions).

The signs of traditional myth-models observed in the poetics of repetition; mutual transitivity and integrity of Fantasy (conditional symbolic) and elements of the real world; various object-subject, spatial-temporal, mental-sensual assimilations. Thus in the Kafka's works a dominant destruction pathos of the original myth is settled, whose purpose was to overcome the alienation of man and the world, the creation of life Space Chaos world.

Therefore, Kafka's myth-creation demonstrates, in other ways, the main aspects of the mythologizing poetics which comes into conflict with the true meaning of traditional myths.

Key words: modernism, picture of the world, myth, mythologizing poetics, myth-creation.

Отримано: 25.07.2015 р.

УДК 821.161.1-1.09

Кеба А.В.

ХУДОЖЕСТВЕННЫЙ МИР АНДРЕЯ ПЛАТОНОВА: ПРОСТРАНСТВО И ТЕКСТ. СТАТЬЯ ТРЕТЬЯ. ПРОСТРАНСТВО СОЗНАНИЯ

Об особенностях и противоречиях человеческого сознания в художественной прозе Андрея Платонова писали довольно много (см., например, об этом в докторской диссертации М.А. Дмитриховской [1]), однако данная проблема, насколько нам известно, не рассматривалась в контексте пространственной организации текста – специфического феномена модернистской прозы, предполагающего его (текста) восприятие не столько во временной последовательности развертывания, сколько в референциально одновременной и наглядно-целостной перспективе. Такое свойство платоновской прозы (см. об этом нашу работу [4]) распространяется и на воспроизведение механизмов работы человеческого сознания. Изучение художественного новаторства Платонова в этой сфере и составляет цель настоящей статьи.

Платонов уже в самом начале творческого пути проявлял огромный интерес к сознанию человека, прежде всего, как к идеологическому феномену. Молодой писатель верил, что именно благодаря сознанию человечество сможет преодолеть все препятствия на пути к счастливому будущему.

Само это будущее виделось ему «царством сознания», а революция, соответственно, «началом царства сознания» (ср. название статьи 1921-го года: «У начала царства сознания»). Философско-психологическое осмысление сознания прорывается в это время и в его художественное творчество. Так, в рассказе-«фантазии» «Потомки солнца» читаем: «...мощь человеческого сознания есть способность ясного, полного и одновременного представления о многих совершенно разнородных вещах» [5, с.42]). Как видим, здесь зафиксирована однозначно положительная оценка человеческого сознания. Тем не менее, в том же рассказе встречаются прямо противоположные выражения: «сатана сознания, дьявол мысли» [5, с.43]. В дальнейшем Платонов всё более остро будет осознавать противоречия сознания как в его отношении к бытию, так и к другой ипостаси человеческого духа – чувству. Симптоматичной можно считать фразу, внесенную в записную книжку уже в середине 20-х годов: «Всякая мысль, всякое интеллектуальное движение без своего эквивалента и отображения в чувстве, усиливающего мысль в квадрате, есть ложь и нечестность...» [7, с.259].

Констатируя эту крайне важную для Платонова заинтересованность человеческим сознанием, следует отметить, что в художественном плане она реализуется в решениях оригинальных и вместе с тем типологически сходных с процессами развития европейской прозы того времени (см. об этом, в частности, в нашей статье [2]).

Существенным фактором специфического изображения сознания в прозе Платонова является присущий ему модернистский скепсис относительно художественных возможностей раскрыть и тем более объяснить «всю» глубину и многогосложность внутреннего мира человека. Отсюда своеобразный «антипсихологизм» Платонова, включающий в себя отказ от аналитических форм воспроизведения душевной жизни (исключение составляют рассказы писателя второй половины 30-х – 40-х годов). Как автор «крупных эпических форм», организованных по принципу пространственной формы, Платонов вовсе не склонен погружаться во внутренний мир человека и демонстрировать читателю все нюансы и хитросплетения его психики. Даже к такому общему приему психологической прозы, как внутренний монолог или внутренние реплики он прибегает крайне редко, прочно соединяя их с основным массивом повествования и сопровождая вполне традиционными авторскими ремарками (ср. в «Чевенгуре»: «Ночь шумела потоками охлажденного дождя; Александр слышал падение тяжелых капель, бивших по уличным озерам и ручьям; одно его утешало в этой бесприютной сырости погоды – воспоминание о сказке про пузырь, соломинку и лапоть, которые некогда втроем благополучно одолели такую же ненадежную, такую же непроходимую природу.

«Он ведь пузырь, она ведь не женщина, а соломинка, и товарищ их – брошенный лапоть, а они дружно прошли по пашням и лужам, – со счастьем детства, с чувством личного подобия безвестному лаптю, воображал про себя Дванов. – У меня тоже есть товарищи пузыри и соломинки, только я их зачем-то бросил, я хуже лаптя...» [8, с.239].

Модернистский психологизм Платонова импульсивен, фрагментарен, зачастую как бы лишен мотивировочной базы; здесь многое организуется по принципу айсберга, уходит «под воду», скрыто от поверхностного восприятия. Такой метод Платонова, кроме прочих объяснений, может быть истолкован в свете убеждения писателя в том, что, как сказано в «Сокровенном человеке», «нигде человеку конца не найдешь и масштабной карты души его составить нельзя...» [5, с.364]. Определенную вариацию этой мысли встречаем и в статье Платонова «О любви»: «в душе человека такие же и еще большие пространства, какие лежат в межзвездных пустынях» [6, с.174]. Для Платонова чрезвычайно важен тот иррациональный, непостижимый остаток внутренней человеческой жизни, о котором говорил Ф.М. Достоевский (приоритетный для автора «Чевенгура» писатель), а после него особенно много писатели-экзистенциалисты.

Проявившийся у Платонова отказ от психологического аналитизма может быть объяснен также тем, что сознание человека для него в значительной степени определяется его (сознания) мифологическим (или архетипическим, в юнгианской терминологии) строем, соответствующим в филогенезе «первичному этапу развития сознания». Именно «дологическое» сознание является важнейшим объектом художественного интереса Платонова. Так, в повести «Ямская слобода» находим попытку «физиологического» воспроизведения самого момента зарождения сознания в человеке: «Он (Филат, центральный персонаж повести. – А.К.) сначала что-нибудь чувствовал, а потом его чувство забиралось в голову, грома и изменяя её нежное устройство. И на первых порах чувство так грубо встряхивало мысль, что она рождалась чудовищем и ее нельзя было гладко выговорить. Голова все еще не отвечала на смутное чувство, от этого Филат терял равновесие жизни» [5, с.264].

Этот интерес к первичным формам человеческого сознания воплощается у Платонова в совершенно особом по сравнению с его современниками художественном формате. В отличие от других модернистов, Платонов не стремится к непосредственному воспроизведению мыслительных процессов. Для него это невозможно в силу известной неразвитости воспроизводимого сознания в его «предлогическом» состоянии. К тому же, по-видимому, Платонов интуитивно чувствовал не-

возможность абсолютно адекватной передачи работы сознания, поскольку в нем определяющую роль играет не слово и мысль, а образ, картина. Современная психология убедительно доказывает, что в основе деятельности человеческого сознания лежат невербальные процессы. Словно зная об этом, Платонов постоянно акцентирует внимание на том, что сознанием управляют не мысли, но воображение и видения (ср.: «Под думой он (Александр Дванов. – А.К.) полагал не мысль, а наслаждение от постоянного воображения любимых предметов» [8, с.501]; «Захар Павлович думал без ясной мысли, без сложности слов, одним нагревом своих впечатлительных чувств» [8, с.227]. Косвенным подтверждением того, какую значительную роль играют в структуре «Чевенгура» видения и фантазии его героев, может служить определение, данное этому произведению одним из французских исследователей, – «эпопея галлюцинаций» [см.: 9, с.84].

Пространство сознания героев Платонова разворачивается по преимуществу как картины их видений и фантазий, которые отличаются исключительной конкретностью и выразительностью. Таковы в «Чевенгуре» грезы Копенкина о Розе Люксембург; видение Мошонковым-Достоевским социализма с «борщом», «свиной» и «чистоплотными красивыми девушками» [8, с.131]; воображаемая беседа покойного отца Саши Дванова с сыном [8, с.241]; реализованная в видениях героя метафора работы ума и сердца как плотины и разлива реки за ней [8, с.158] и т. п. Характерно также то, что внимание писателя занимают преимущественно неопределенные, смутные психологические состояния его героев. В «Чевенгуре» этим отмечены все основные персонажи: «Пока Дванов в беспмятстве ехал и шел...» [8, с.278]; «ему (Копенкину. – А.К.) лезли в голову посторонние мысли и уродовали одна другую до невыразительности...» [8, с.306]; «Он (Чепурный. – А.К.) боялся своего поднимавшегося настроения, которое густой силой закупоривает главную мысль и делает трудным внутреннее переживание...» [8, с.407].

«Архетипическая» природа сознания у Платонова проявляется и в самом языке его произведений. Для писателя характерно тяготение к такому типу художественной речи, в котором находило бы непосредственное воплощение конкретно-чувственное, перцептивное восприятие действительности. Персонажи Платонова, а вместе с ними и сам автор, где только возможно, стремятся к тому, чтобы в языке содержалось только видимое и чувствуемое, а абстрактным понятиям или ментальным явлениям были присущи физические характеристики (ср.: «увидел в своем сердце усталость» [8, с.211]; «слушал внимательным умом» [8, с.243]; «со своим слушающим чувством» [8, с.248], «зорко вспоминала всю жизнь» [8, с.299]). Усугубляет этот феномен принципиальная для прозы Платонова повествовательная установка пребывания «внутри изображаемого сознания» [14, с.197], следствием чего оказывается полная стилистическая однородность речи повествователя и голосов персонажей.

Говорить о пространстве сознания как особом феномене платоновской прозы имеет смысл еще и потому, что у него находит последовательное воплощение характерная для модернистской прозы тенденция к спационализации («опространствливаню») времени, то есть время как относительно развитая и осознанная категория «субъективного» человеческого существования теряет свойства абстрактности и условности, приобретает параметры физической конкретности и предметности и становясь объектом перцептивного, антропоморфного и деметафизированного восприятия: время может быть «светлым», «темным», «легким», «тяжелым», «быстрым», «тягучим», «невидимым», «слышным», «грустным», «трудолюбивым» и т.п. [8, с.292, 322, 361, 388 и др].

Кроме того, в сознании героев Платонова находим множество примеров взаимообратимости временных пластов, относимых к настоящему, прошлому или будущему. Например, в «Чевенгуре» о Захаре Павловиче, «приемном» отце Дванова, говорится: «Сколько ни жил Захар Павлович, он с удивлением видел, что он не меняется и не умнеет – остается ровно таким же, каким был в десять или пятнадцать лет. Лишь некоторые его прежние предчувствия теперь стали обыкновенными мыслями, но от этого ничего к лучшему не изменилось. Свою будущую жизнь он раньше представлял синим глубоким пространством – таким далеким, что почти не существующим. Захар Павлович знал вперед, что чем дальше он будет жить, тем это пространство непережитой жизни будет уменьшаться, а позади – удлиняться мертвая растоптанная дорога. И он обманулся: жизнь росла и накоплялась, а будущее впереди тоже росло и простиралось – глубже и таинственней, чем в юности, словно Захар Павлович отступал от конца своей жизни либо увеличивал свои надежды и веру в нее» [8, с.57]. О последовательности претворения взгляда на взаимообратимость и взаимоотражаемость прошлого и будущего в «Чевенгуре» говорят и такие парадоксальные высказывания его персонажей, как «в память будущего» [8, с.186], «помнил о дальнейшем» [8, с.29] и т.п. В связи с этим интересно отметить, что понимание прошедшего времени как отрезка жизни видимого, находящегося перед глазами, т.е. впереди, а будущего как невидимого, находящегося сзади, является одним из характернейших свойств мифологического мышления [11, с. 120-121].

Таким образом, очевидно, что воспроизводимому Платоновым типу сознания присущи мифологические черты. Однако парадокс заключается в том, что этот мифологический тип сознания являет-

ся одночасно і модерністським – в тому сенсі, що перед нами явно свідомість людини новішого часу з усіма витікаючими звідси наслідками і показателями, в частині, трагічної розірваності, розщепленості, болісним відчуттям свого «я» і пр. Здалося б, не будучи надієними високим рівнем свідомості, герої Платонова, тим не менше, дуже глибоко переживають відчуття втратності в світі, розрива між «я» і світом, несподіваності людини і буття. Причиною цього, по Платонову, є саме наявність свідомості в людині. В невеличкому філософсько-публіцистическому есе «О любові» Платонов відкрито пише, що свідомість людини «мукає, перешкоджає життю, перешкоджає бути повністю вільною, чудесною силою, яка нічим не обмежена і для якої немає неможливого... <...> думка, як сказ., не сбалансована з природою, і від цього виникає всяка мука, отрута і шкода життя» [6, с.175]. В «Чевенгурі» один з героїв формулює цю проблему просто і афористично: «Не живеш, а думаєш...» [8, с.322].

Крім того, що свідомість породжує суперечність думки і дії, воно відрізняється ще і особливого роду подвійністю, оскільки в якості свого необхідного компонента містить свідомість: людина завжди керує своєю свідомістю як зовні, в світ, так і всередині, в глибину свого «я». І тільки злиття цих протилежних прагнень може принести людині відчуття гармонії і єдності з світом. Як раз цього і не вистачає героям Платонова. Вони страждають від неможливості зрозуміти оточуючий світ, так і від мучительної самопоглинутості, «прив'язаності до себе» [8, с.370]. В цій зв'язі незвичайно показовою представляється репліка одного з героїв «Чевенгура» – «не живеш, а думаєш» [8, с.322].

Відпустити або хоча б згладити суперечність свідомості платоновські герої намагаються шляхом відмови від свого «я» в користь «ти», знищуючи зв'язаність «я» спрямованістю свідомості на іншого, «щоб в людині залишилося тільки обожнення товарища» [8, с.111]. Само устроєння комунізму в Чевенгурі має метою подолати стан загальної відчуженості, несподіваності людини і світу через встановлення всепоглинаючого товариства. На певний час це навіть вдається: думає і діє інше, людина забуває про себе. Наочний приклад – ситуація з заболівшим Яковом Титичем, до якого всі чевенгурці. Коли ж згадати дійсність свідомість повертається до людини, разом з ним до нього знову повертається тягуче (по Платонову, – «скупне») відчуття життя: Кирей і Жев «почувствовали скупне час на дворі, коли піднялися з каменя і залишили на ньому свою турботу про Якова Титича» [8, с.341].

В силу міфологічності і парадоксально пов'язаної з нею «сучасності» простір свідомості в платоновських текстах отримує особливого роду миметизм. Свідомість не тільки відтворює і творить світ, скільки слідує за ним, репродукує його, але тільки зовнішнім образом і подобою. В романі «Чевенгур» знаходимо цьому докладне пояснення: «В сімнадцять років Дванов ще не мав броні над серцем – ні віри в бога, ні іншого душевного спокою; він не давав чужого імені відкриваючійся перед ним безімянної життя. Однак він не хотів, щоб світ залишався невідомим, – він тільки очікував почути ім'я з його же рота, замість нарочно вигаданих прізвиськ» [8, с.71]. Іншими словами, суб'єкт тут імітує об'єкт, зливається з ним. Отримується, що герої письменника, да і сам, ніби тільки вчаться говорити, перебуваючи на певній стадії розвитку мови і свідомості, коли ім'я повністю відповідає тому, що воно називає. В такому незмінності суб'єкта і об'єкта знову ж виявляють себе міфологічні властивості свідомості. Значущо, що А.А. Потебня, в свій час описуючи ці властивості, підкреслював: «образ вважається об'єктивним і тому цілком переноситься в значення і слугує основою для подальших висновків про властивості означеного» [10, с.287].

Подвійність свідомості людини породжує у героїв Платонова відчуття розірваності з світом, неможливості отримати і висловити в слові сокровенний зміст життя, породжує «неправильну», ускладнену, повільну в своїй формі мову. Письменник знаходить можливим багаторазово акцентувати муки думки і слова (ср.: «Достоевський повільно вбирав в себе слова Дванова і перетворював їх в видимі обставини. Він не мав дару вигадувати істину, і міг її зрозуміти, тільки повернувши думку до подій свого району, але це шло в нього довго: він повинен душевно представити порожню степ в знайомому місці, поименно переставити на неї двори свого села і подивитися, як воно отримується» [8, с.131]; «во в будь-якому разі спочатку виникала не думка, а певний тиск темної теплоти, а потім вона якось виходила, охолоджуючись від витікання» [8, с.451]; «...мозг не думав, а скригав – джерело чіткого свідомості в ньому було забито назавжди і не піддавалося впливу сумного почуття» [5, с.260]. Саме складність і напруженість зв'язків свідомості в процесі сприйняття і осмислення світу породжує платоновські словесні гротески, побудовані на порушеннях семантичної і стилістическої зв'язності слів, сплош і поряд містять глибоку змістову амбівалентність (ср.: «врятуватися в пропасті котлована»; «загальний і окремий людина» [8, с.361]; «вспоминав одні забувані безкорисливі події» [8, с.377]; «в загальній рівності» [8, с.434] і др.).

При этом сознание сплошь и рядом обнаруживает действие «инакомерной», «воображаемой» логики (см.: [12; 13]), в которой словно отменяется закон запрета противоречия. На стилевом уровне это приводит к тому, что слово за счет насыщения чувственным (чаще всего визуальным) представлением помимо своего нормативного приобретает и некое «невозможное» в рамках традиционной логики значение. Нередко оно расширяется в целый спектр разнообразных коннотаций (ср., например, употребление слова «вещество» в «Чевенгуре»: «природное вещество живет нетронутое руками» [8, с.25]; «в населенном веществе земли» [8, с.104]; «они стали бесполезны самим себе, между ними не было теперь никакого вещества пользы» [8, с.319]; Все было заранее благоустроено: любовь идет в виде факта, в виде определенного, ограниченного вещества, чтобы ей возможно было свершиться и закончиться» [8, с.352]; «горе во мне живет как вещество» [8, с.362]; «бессмысленность жизни без вещества любви» [8, с.390]).

Как видим, пространство сознания в прозе Платонова отмечено рядом специфических особенностей, парадоксально соединяя архетипную и модерную составляющие. Платонов убедительно свидетельствует, что в сознании любого человека огромную роль играет его архаический слой, «прасознание». Оно синкретично в мифологическом смысле, то есть тяготеет к пространственно-временным, объектно-субъектным, чувственно-ментальным наложениям и взаимоуподоблениям. Адекватность этому свойству сознанию писатель находит в языке, ориентированном на прямое выражение конкретно-чувственного, перцептивного восприятия действительности. Вместе с тем в пространстве сознания платоновского героя присутствуют и такие коррозионные свойства современного мировосприятия, как отчужденность, поглощенность собственным «я», отождествленность сознания и мира, контроль самосознания над жизнью. Именно самосознание «отрывает» человека от жизни, мешает ему раствориться в ней и постичь ее через чувственно-непосредственное восприятие. Однако «новое» возвращение человека к жизни не может осуществиться вне самосознания, и это еще одно кардинальное противоречие человеческого существования. Его преодоление возможно через «породнение» души, сознания и жизни, т.е. внутреннего и внешнего мира во всей органичной совокупности их проявлений.

Список використаних джерел

1. Дмитровская М.А. Язык и мирозерцание Платонова / М.А. Дмитровская. – Дисс. ... докт. филол. наук. – М., 1999. – 282 с.
2. Кеба А.В. «Нечаянное» в творчестве Андрея Платонова и философско-эстетическая мысль первой половины XX века / А.В. Кеба // Wiener Slavistischer Almanach. – Band 63. – Munhen-Berlin, 2009. – С.7-21.
3. Кеба А.В. Художественный мир Андрея Платонова: Пространство и текст. Статья первая. Пространство в тексте / А.В. Кеба // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: Філологічні науки. – Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2012. – Вип. 30. – С.133-136.
4. Кеба А.В. Художественный мир Андрея Платонова: Пространство и текст. Статья вторая. Пространство текста / А.В. Кеба // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: Філологічні науки. – Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2012. – Вип. 31. – С.231-236.
5. Платонов А.П. Избранные произведения. В 2-х томах. Т.1 / А.П. Платонов. – М. : Худ. лит-ра, 1978. – 542 с.
6. Платонов А.П. Возвращение / А.П. Платонов. – М. : Молодая гвардия, 1989. – 204с.
7. Платонов А.П. Записные книжки. Материалы к биографии / А.П. Платонов. – М. : Наследие, 2000. – 424 с.
8. Платонов А.П. Чевенгур / А.П. Платонов. – М. : Высш. шк., 1991. – 654 с.
9. Платоновский вестник: Вып.1. – Воронеж, 2000. – 90 с.
10. Потебня А. А. Теоретическая поэтика / А.А. Потебня. – М. : Высш. школа, 1990. – 344 с.
11. Степанов Ю. С. Константы : Словарь русской культуры : Изд. 3-е, испр. и доп. / Ю.С. Степанов. – М. : Академический проект, 2004. – 992 с.
12. Федякин С. «Воображаемая логика» Николая Васильева и логика воображения Андрея Платонова / С. Федякин // «Страна философов» Андрея Платонова: проблемы творчества. – М. : Наследие, 1995. Вып.2. – С. 207-214.
13. Чернухина И. Я. «Инакомерность» логики и слова в художественной прозе А. Платонова / И.Я. Чернухина // Филологические записки. – Воронеж : Воронежский гос. ун-т, 1993. – №1. – С. 101-110.
14. Шубин Л.А. Поиски смысла общего и отдельного существования. Об Андрее Платонове. Работы разных лет. – М. : Советский писатель, 1987. – 368 с.

Анотація. У статті аналізується специфіка художнього відтворення у прозі Андрія Платонова людської свідомості як сфери розгортання суперечностей, що витікають із парадоксального поєднання архетипних і модерних елементів світосприйняття. Свідомість синкретична в міфологічному сенсі, тяжіючи до часопросторових, об'єктно-суб'єктних, почуттєво-ментальних накладань і взаємоуподібнень, й водночас позначена такими коррозійними властивостями модерного світосприйняття, як відчуженість, поглинутість власним «я», нетотожність свідомості і світу, контроль самосвідомості над життям.

Ключові слова: художня література, свідомість, самосвідомість, міфологізм, модерне світосприйняття.

Summary. The article analyzes the specificity of the artistic reproduction of human consciousness in Andrei Platonov's prose as a sphere of deployment of contradictions arising from the paradoxical combination of modern and archetypal elements. human consciousness is syncretic in mythological sense, tending to the time and spatial, subject and object, mental and sensual assimilations. At the same time consciousness is marked such properties of modern worldview as alienation, absorption of a person's own self, nonidentity of consciousness and world, self-control over life.

An essential factor of a specific image of mind of Platonov's prose is an inherent skepticism about contemporary artistic possibilities to discover and explain the «whole» depth and complexity of man's inner world. This implies a kind of Platonov's «anti-psychologism», including a refusal to use analytical forms in description of psychic life. The writer's psychologism is impulsive, fragmented, devoided of reasoning framework; it is organized on the principle of «iceberg»: the main things leaves «under water», hidden from the superficial perception.

Platonov shows that an archaic layer of consciousness plays an important role in the mind of every person. Intention to the adequacy of its reproduction creates a special language of the writer, focused on the direct expression of the perceptual perception of reality. However, the presence of self-consciousness, its permanent «control» of human existence gives rise to complexity and contradiction in man's attitude to the world. The availability of self-consciousness alienates person from life, prevents him to «dissolve» in it and to understand it by «immediate feeling». But the «new» return man to life can not be realized without self-consciousness, and this is another fundamental contradiction of human existence. Overcoming of this contradiction is possible through «twinning» of the soul and mind.

Key words: fiction, consciousness, self-consciousness, mythologism, modern worldview.

Отримано: 23.07.2015 р.

УДК 821.111(73)

Кеба Т.В.

ОСОБЛИВОСТІ ХУДОЖНЬОГО ВТІЛЕННЯ ЛІНГВОКУЛЬТУРНОГО ТИПАЖУ «АМЕРИКАНЕЦЬ» У РОМАНІ Г. ДЖЕЙМСА «ЖІНОЧИЙ ПОРТРЕТ»

У сучасній гуманітаристиці із прийнятою антропоцентричною парадигмою мислення та світосприйняття літературний тип представляється об'єктом інтересу дослідників найрізноманітніших галузей знань: соціології, етнографії, філософії, історії, культурології, літературознавства, а також лінгвістики, яка пропонує розглядати представлений у тому чи іншому літературному творі тип як мовну особистість.

З-поміж численних досліджень творчості Генрі Джеймса, зокрема його роману «Жіночий портрет», проблема лінгвокультурних типажів у виділеному нами розрізі не ставилася. Певний виняток складають дисертаційна праця Е. Нерсесової [4], в якій поряд з іншими піднімається проблема американської національної ідентичності, а також розділ про Генрі Джеймса з «Літературної історії США», автор якого, Річард П. Блекмур, говорить про значущість «інтернаціональної» теми в творчості письменника, а відтак торкається співвідношення американського й європейського в характерах його персонажів [2, с. 147-148]. Такий очевидний брак досліджень у даному напрямку засвідчує актуальність пропонованої студії.

Останнім часом у межах лінгвокультурологічних досліджень активно розробляється теорія лінгвокультурних типажів – різновидів концептів, змістом яких є типізована особистість. Дана теорія отримала розвиток у працях таких вчених, як О. А. Дмитрієва, В. І. Карасик, О. А. Ярмахова та ін. [Див. : 1].

Висуваючи на перший план мовну особистість в її узагальненому уявленні як носія культурних цінностей, теорія лінгвокультурних типажів дозволяє розглянути когнітивну організацію такої особистості в сукупності ментального, емоційного і комунікативного проявів її існування.